

Mga Tinutob Nga Mihungaw

Sulpicio Osorio

Human manilhig ug manglampaso, si Lucena mitambo sa bentana ug miyangud sa adlaw nga maoy naandan nilang taknaan. Taas na ang gintang sa adlaw ug hapit na molarok sa kaudtuhan. Bisan basa pa sa singot ang iyang kalawasan, midali pag-adto sa kosina aron paghikay sa paniudto alang sa ilang mga sinuholan nga nangguna sa ilang baol ug sa iyang mga ginikanan nga nag-apong sa mga sinuholan.

Migamit siya sa parakol ug namis-ak sa bukong sa lubi nga maoy iyang isugnod. Gilak-ang niya ang dakung kolon nga maoy iyang lung-agan. Sa naluto na ang kan-on, nanugha siyag ginamus laylay. Unya nakahunahuna siya pag-utan sa kamunggay nga iyang subakan sa buwad-bulinaw ng ampay kaayo sa mga gikan nga gipaningut sa buhat. Dili man siya makahimo pagsaka sa mahabug na kaayong mga lindog sa kamunggay nanagtuybo luyo sa ilang kosina, midalikyat siya pag-adto sa ka Iyakay basin anaa si Badong nga maoy iyang palihugon.

Wala na lang siya mosaka sa itaas sa balay ni Iyakay kay kini nanambo man sa bentana sa kosina. Sukad sa tungkaran miingon lang siya dayon: “Gusto ka ba, Iya Iyakay nga mag-utan ug kamunggay? Kon gusto kang mag-utan, pasak-a si Badong sa among kamunggay kay pahapit ‘sad akog akong utanon.”

“Maayo tuod inday,” tubag ni Iyakay. “Nagkalos pa man ugaling ug tubig ang akong pag-umangkon. Inig-abut niya, paadtoon ko dayon sa inyo aron pasak-on sa kamunggay.”

Igo lang nahitalikod si Lucena, miabut si Badong. Hilabtan pa gani ni Badong ang tubag sa iyang iyaan. Gisandig niya dayon ang sag-ob ug miagpas kang Lucena. Hapit sila magkadungan pag-abut sa tugkaran sa balay sa maong dalaga.

“Asa bang lindoga ako magsaka, Lucy?” sukot ni Badong.

“Kanang lindoga,” tubag ni Lucena Dungan ang pagtudlo.

Pisaky kaayo nga misaka si Badong sa kamunggay samtang si Lucena nagasaka sa hagdanan sa ilang kosina.

Igo lang nahiabut sa itaas sa kosina ang dalaga, nahati niya ang dakung hagbong. Pagtambo niya, iyang nakita si Badong nagabutalid sa tiilan sa kamunggay kay nahulog dihang nabunggo ang gabok nga sanga nga iyang gilatayan.

Misinggit si Lucy sa pakitahang. Nanugok ang mga silingan. Si Iyakay wala maulahi pagdugok ug miminatay paghilak dihang gipakaingon niya nga ang iyang inanak-anak nga pag-umangkon nawad-an na sa kinabuhi. Gikaykayan si Badong sa mga tawo. Hiulian sa wala madugay kay gikuyapan man lamang. Hinoon dako kaayo ang piang sa may abaga ug may bukog nga mituwas.

Nagdagan si Lucy pagkuha kang Arsin – ang nailang maghihilot – samtang si Badong gisagakay sa mga tawo ngadto sa pinuy-anan.

Gihilot ni Arsin. Gipahiuli ang mituwas nga bukog. Gilakilakihan. Gidihog sa lana sa tambauli.

-oOo-

Gidangtag kapin sa us aka bulan, si Badong nakahimo sa pagpaugnat sa kusog. Makahimo na siya pagdahik sa iyang sakayan. Mibalik siya pagpamasol. Wala na malunhat ang iyang piang.

Samtang nagpaugnat siya sa kusog, usa ka sayong buntag niana, miguho si Anas, usa niya ka silingan ug kauban sa pangayagkag sa bangka ni Saroy.

“Maayo ka na ba, Badong?” sukot ni Anas.

“Sa kaluoy sa Diyos, mayo na tingali. Nakapamasol na man gani ako. Wala pa hinoon ako mosulay pagpamugtaw sa tulingan,” tubag ni Badong dungan sa paglabyog-labyog sa iyang mga bukton.

“Gitugon ako ni Iyo Saroy pagpahibalo kanimo nga si Juan Saplot sa Casay mihagit kaniya pagpakiglumba sa tagurhaan. Kita gihapon ang pabugsayon sa Manatad. Unsa, sugot?”

“Aw, sugot kaayo!” mahinayng tubag ni Badong.

“Pila man ang pusta nga ilunod mo?” sukot ni Anas.

“Diyutay ra, mga kawhaan kun katloan lang sa pesos.”

“Kadiyutay! Dili mo ba diay ihurot pagpusta ang dul-an usa ka libo ka pesos nga nahibahin kanimo sa atong pag-uban sa kayagkag ni Iyo Saroy didto sa Tapelon, sa Maasin ug sa Iligan?”

“Gipatipigan ko na kang Tiya Iyakay. Nagbilin lang akog dyutay nga magamit ko sa mga gagmayng kinahanglanon.”

“Unsaon man nimo kanang kwartaha, gamson?”

“Gisaad ko ang dili pagtandog niana. Nahibalo ka nga ilong-tuwapos na ako, kinahanglang mangandam sa ugma. Dili ko kana gamiton sa bisan unsang sugal. Iyawat ra kana nga magamit sa mga dagkung kagugolan ingon pananglit sa kaminyoon kun sa kamatayan ba hinoon.”

“Sugal ba diay ang lumba sa sakayan?”

“Alang kanako, bisan unsang dula, basta may pusta, usa kana ka sugal.”

Nahitikuro si Anas. Gamiton alang sa kaminyoon kun sa kamatayon—gisumaysumay sulod sa iyang hunahuna ang mga pulong ni Badong. Kaminyoon!... Kang kinsa?...

Nilakaw si Anas aron pagpahibalon kang Iyo Saroy nga si Badong mayo na sa iyang piang ug misugot nga maoy iyang iparis pagbugsay sa tagurhaan-sakayang-amakan nga makadaghan na makadaug sa mga lumba dinala sa nahisgutang duh aka batan-on.

-oOo-

Napuno sa mga tawo ang kabaybayonan. Gikan sa Angas diin adto manukad ang lumba, agi sa lawod sa Kawayan ug Panokdokan ngadto sa Banghigan diin gipatuybo ang bandila nga pagpadaugan, nga may gilay-ong kapin sa duh aka kilometro, nagkutay sa lapyahan ang mabagang mamumusta ug mga tumatan-aw.

Nagsabaysabay ang duha ka sakayan nga gibahad –ang Abukay ni Juan Saplot ug ang Manatad ni Iyo Saroy. Bag-o sa mga mata sa mga tawo ang duha kabatan-ong buktonan, pinatugan sa Hilotungan nga maoy magabugsay sa Abukay ni Juan Saplot. Si Iyo Saroy ug ang iyang anak dalaga –si Lucena –nagbitbit tagsa ka puntal nga salapi ug nakig-iphanay sa pusta ni Juan Saplot. Inilog ang Manatad tungod kang Badong ug kang Anas nga taudtaud nang nabantug sa ilang pagkamananaug.

Diha nga hapit na sugdan ang lumba, si Lucy milingi kang Badong. Mahawut kaayo ang iyang tinan-awan, nagabugwak daghang mga kahulogan. Usa sa mga kahulugan sa pinulongan sa mga mata ni Lucy –“mosalig ako!... Labani ang pusta ni Tatay!...” Milingi upod siyag diyutay kang Anas.

Bong! Milanog ang higanting rebentador. Magdungan paghunat ang duha ka sakayan.

“Katkat Manatad!” singgit sa mabagang tingog.

“Katkat Abukay!” tubag-singgit sa laing mabagang tingog.

Paghitungod sa balangay sa Kawayan, ang Manatad nahiuna mga napulo kapin kadupa. Misugod ang magahub nga sulyaw. Misamot ka kusog ang sulyaw. Mga nanagpakapusta dapig sa Manatad misayaw ug misinulog sa lapyahan. Lakip si Lucy, ang dalagang maligdong ug manggiulawon miapil pagsinulog.

Paghiabut sa balayg-tigi nga duol na sa Banhigan diin nagakayakaya ang bandila ibabaw sa dakong bangka, ang Manatad naluya ug hapit na maapsan sa Abukay. Naluya ang Manatad kay, sa kalit lamang, si Badong mihunong pagbugsay!

“Sigi! Bugsay!”... singgit ni Anas kay Badong.

“Nalunhat ang piang ko! Dili na mabayaw ang pikas kong bukton!” tubag ni Badong.

“Lintik! Surambaw na kini! Bantug ra nga diyutay ra ang gipusta mo!”

“Dili ako maantigong manurambaw labi pa kang Lucy ug sa iyang amahan! Nalunhat lagi ang piang ko!”

“Bugsay Badong! Bugsay Badong!” singgit sa mga tawo sa baybayon. Nahilurat sa kahibulong ang daghang mga mata. Ang mga mata ni Iyo Saroy ug ni Lucy naniga sa kapungot.

“Surambaw! Surambaw!” mga singgit nga malaguton sa mga tawo. Si Lucy misabat sa maong singgit.

Nagdungan ang duha ka sakayan pag abut sa bandila.

Ang “umpire” kun kuymi misinggit: “Tabla!”

-oOo-

Paghilusad ni Badong sa lapyahan, sa walay pagtagad sa mga bagulbol ug sa mga tinan-awang masulingahon, mipadulong siya sa balay ni Arsin –ang manghihilot.

“Daku nga pagkalunhat kini” ni Arsin pa.

Gihilot. Gidihug sa lana sa tambauli. Gilakilakihan pag-usab ug gibugkosan sa mga dahoon sa atis. Unya mihinay pagpauli si Badong.

Igung nahitalikud si Badong, si Lucy, gikang nag-agi sa laing dalan, nahibanus pagsaka sa tuyo pagsusi kang Arsin tinuod ba nga nalunhat ang piang ni Badong.

Mitug-an si Arsin sa matuod. Hisigpatan niya nga giatangan si Badong ni Anas, nagabitbit kini sa bugsay. Mipasalipod si Lucy sa punoan sa dakung buli ug nadungog niya nag panaglalis.

“Banyaga ka! Maliputon! Nganong nanurambaw ka?” singka ni Anas.

“Wala lagi ako manurambaw! Dili ako maantigong moliput! Nalunhat lang ang piang ko!”

“Nalunhat! Guwatsinanggo ka! Nanurambaw ka aron mahurot kapildi ang kwarta ko... aron ikaw ra ang may tinipigan... aron ikaw ang palabihon ni Lucena! Maayo kang tigbason ning bugsay!”

Si Lucy, sukad sa iyang gitagoan nakabati nakasaksi karon siya pag hungaw sa mga tinutob sa dughan... Bantug ra nga may talagsaon usab usahay nga pinitik sa iyang kasingkasing nga, sama sa tigmo, wala kaayo niya masabti ang kahulogan.

“Kon maisug ka, paabuta nga ako mamaayo”, tubag ni Badong. “Kon talawan ka, pahimudsi ang pagtigbas kanako ning higayon nga ako walay pagadag-an. Apan hibalo nga bisan patay na ako – sukol gihapon kanim!”

Nag dagan si Lucy gikan sa iyang gitagoan ug mipataliwala sa duruha diha nga si Anas mihana pagtigbas sa iyang bugsay ug si Badong mikuot ug mibingat sa iyang korta nga pagagamiton niya paglaslas sa pangilaw sa dagat.

“Hunong kamo! Ayaw kamo pag-away!” badlong ni Lucy.

Mitahud ang duroha. Isig pakita kang Lucy sa ilang pagka matinahuron.

Apan... ang ilang mga tinan-awan nga nagdilaab sa kahait nagkahulogan nga ang napakyas nilang away pinaagi sa kusog ug sa hinagiban, balhinon nila sa laing natad sa bugno –sa gubat sa kasingkasing.